

طراحی کارشناسی ارشد علوم اقتصادی در راستای گفتمان سازی و تولید علم پدافند اقتصادی

یاسر سلیمانی - پژوهشگر اقتصادی و طراح برنامه درسی

جمهوری اسلامی ایران بعد از انقلاب اسلامی و کسب استقلال ملی در تصمیم‌گیری و عمل، روابط، تعاملات و مناقشات و منازعات متعدد و زیادی در عرصه‌های مختلف سیاسی، اقتصادی، حقوقی و در سطوح ملی، کلان و یا خرد و شرکت‌ها، با کشورها، نهادها، شرکت‌ها و سازمان‌های خارجی و بین‌المللی دوست و یا رقیب داشته است. در این راستا تبیین و نظریه‌پردازی در مورد مفاهیم اقتصاد مقاومتی که منجر به مقاوم‌سازی و کاهش آسیب‌پذیری اقتصاد در برابر حمله‌های نرم و سخت اقتصادی اعم از تحریم، محاصره دریایی، هوایی و زمینی، خلل در سیستم پرداخت پولی و ... باهدف حفظ ثبات و آرامش در اقتصاد داخلی و تأمین امنیت معیشت مردم است، ضروری می‌نماید. کمبود نیروهای متخصص و متعهد بومی در عرصه‌های پویایی‌های اقتصادی مربوط به شناخت حملات و آسیب‌های ناظر به بعد بیرونی اقتصاد و به عبارتی از سوی دشمن، مشکلی است که پیش روی مسئولان و مدیران کشور بوده و می‌باشد. از این رو انجام مطالعه‌ای گسترده از مرزهای دانش و تجربه در زمینه اقتصاد و رابطه آن با عرصه مقاوم‌سازی و احیاناً دوره‌های موفق دنیا در این زمینه و نهایتاً انجام طراحی‌های لازم برای برنامه‌ریزی آموزشی دوره‌های کوتاه‌مدت تخصصی و یک دوره جامع پیشرفته در مقطع کارشناسی ارشد، جهت آموزش تمامی ابعاد نظری و کاربردی مربوطه با عنایت بر مسائل پدافند غیرعامل، اقتصادی و مالی ناظر بر عرصه‌های ملی و صنایع مبتلابه کشور، امری است که برای ایران اسلامی آینده ضروری و جدید است؛ لذا برای فهم روشمند و علمی از مؤلفه‌های معنایی «اقتصاد مقاومتی» و «پدافند اقتصادی» نیازمند ورود و تأمل در چند دسته از علوم و حوزه‌های پژوهشی آکادمیک و متعارف هستیم. با این نگاه می‌توان اذعان داشت با یک مطالعه بین‌رشته‌ای مواجه هستیم که ابعاد مختلفی از جمله ابعاد سیاسی، اقتصادی، مدیریتی، سیاست‌گذاری کلان، امنیتی و فرهنگی را شامل می‌شود و هر یک از ابعاد فوق از نگاهی به موضوع می‌پردازند، لذا کفایت بحث زمانی آشکار می‌شود که با نگاه دقیق به ابعاد فوق مسائل را احصا نمود.

از دیگر سو، لزوم توجه به بروز انواع جنگ‌ها و بحران‌های مالی و اقتصادی در عرصه بین‌الملل، باعث گردیده است که صاحب‌نظران حوزه علوم اقتصادی با بازنگری جدی در مؤلفه‌های پارادایم فکری غالب در دانشکده‌های اقتصاد، نسبت به کارآمدی گزاره‌های متعارف اقتصاد در بستر تعاملات امروزه ابراز تردید نمایند. بر این اساس و با تعریف مجدد ابعاد مختلف تعاملات اقتصادی، سیاسی و اجتماعی، توجه به سایر بسترهای میان‌رشته‌ای اقتصادی، از اهمیت فوق‌العاده‌ای برخوردار گردیده است. لذا مجدداً باید گفت ضرورت تربیت سرمایه‌های انسانی در حوزه اقتصاد مقاومتی و پدافند اقتصادی که ناظر به وجود شرایطی با نام جنگ اقتصادی است، که از سوی مقام معظم رهبری به‌عنوان مسئول اعلان جنگ و صلح بیان شده است، امری لازم می‌نماید و در این راستا تدوین دوره‌های علمی و تخصصی مناسب جهت احصای فضا و ابعاد این جنگ و در مرحله‌ی بعد تولید راهکارهای مقابله، توانمندسازی و احیاناً آفندی (تهاجمی) در کشور ضروری است.

با توجه به آنچه ذکر گردید و عنایت به بند هفتم سیاست‌های کلی پدافند غیرعامل و بند بیست و یکم سیاست‌های کلی اقتصاد مقاومتی در اهمیت شکل‌گیری گفتمان و ادبیات علمی در این حوزه‌ها، برنامه درسی رشته علوم اقتصادی گرایش پدافند اقتصادی در مقطع کارشناسی ارشد با مطالعات کارشناسی شده و نخبگانی و برگزاری جلسات متعدد علمی و با همکاری دانشگاه‌ها و مراکز علمی کشور طراحی و در بهمن ماه سال ۱۳۹۵ به تصویب وزارت علوم، تحقیقات و فناوری کشور رسیده و هم‌اکنون در برخی دانشگاه‌های معتبر کشور در حال جذب و تربیت دانشجویان است. همچنین از آنجایی که یک برنامه درسی به تنهایی پاسخگوی اهداف و نیازهای آموزشی نمی‌باشد و توجه به کل چرخه برنامه‌ریزی درسی باید مورد توجه باشد، با توجه به اهداف، سرفصلها و منابع طراحی و معرفی شده در برنامه درسی دوره، محتوا و درسنامه‌های این دوره نیز توسط اساتید متخصص، صاحب نظر و خبره در حال تالیف و تدریس است.

اهداف این دوره آموزش عالی به شرح ذیل است:

تربیت سرمایه‌های انسانی متخصص سازمان‌های اجرایی کشور، با ایجاد شناخت، گرایش و مهارت، از طریق آشنایی با نظام مفاهیم و مسائل نظری و کاربردی اقتصاد مقاومتی با رویکرد پدافند غیرعامل:

اهداف شناختی

- ۱) آشنایی با ادبیات تخصصی در حوزه مقاوم‌سازی اقتصاد ملی؛
- ۲) آشنایی با تاریخچه تجارب مقاوم‌سازی اقتصادی در ایران و جهان؛
- ۳) آشنایی با مسائل تهدیدشناسی اقتصادی در پدافند غیرعامل؛
- ۴) آشنایی و تحلیل مسائل اقتصاد منطقه‌ای و آمایش سرزمین؛
- ۵) آشنایی با اصول و مبانی پدافند غیرعامل در حوزه‌های اقتصادی؛
- ۶) آشنایی با مبانی و الگوهای مدیریت جهادی در زمینه اقتصادی؛
- ۷) آشنایی با فرهنگ دینی و گفتمان ولایت‌فقیه در حوزه مقاوم‌سازی اقتصاد ملی با رویکرد پدافند غیرعامل؛
- ۸) امنیت‌شناسی و شناخت مبانی آینده‌پژوهی اقتصادی؛
- ۹) آشنایی با ابعاد امنیت ملی و برآورد تهدیدهای اقتصادی؛
- ۱۰) آشنایی با مسائل کاربردی مقاوم‌سازی اقتصادی در سطح خرد و کلان؛
- ۱۱) آشنایی با مسائل اساسی اقتصاد ایران از منظر اقتصاد مقاومتی و پدافند غیرعامل؛
- ۱۲) آشنایی با تجربیات داخلی و جهانی در حوزه پدافند اقتصادی جهت ارتقاء سطح مصونیت و بازدارندگی، کاهش آسیب‌پذیری، تداوم تأمین نیازهای اساسی و تسهیل مدیریت بحران در مقابل تهدیدهای اقتصادی دشمن؛

اهداف گرایشی

- ۱) ایجاد انگیزه در فراگیران جهت آسیب‌شناسی وضع موجود اقتصاد ایران و ارائه راه‌حل بر اساس نظریه‌های مقاوم‌سازی اقتصادی و پدافند غیرعامل؛
- ۲) ایجاد انگیزه در مخاطب در جهت تصحیح الگوهای رفتاری فردی و سازمانی مبتنی بر الگوهای اقتصاد مقاومتی و پدافند غیرعامل؛
- ۳) ایجاد انگیزه در الگوسازی اقتصاد مقاومتی و پدافند غیرعامل اقتصادی مبتنی بر گفتمان ولایت‌فقیه؛

۴) ایجاد انگیزه در فرهنگ‌سازی و الگوسازی مدیریت جهادی در حوزه‌های اقتصادی مبتنی بر گفتمان ولایت‌فقیه در سطح سازمانی، بخشی و ملی.

اهداف مهارتی

ایجاد توانمندی در بدنه مدیران و کارشناسان اقتصادی دستگاه‌های اجرایی به‌منظور:

- ۱) توانایی ارائه الگوی مطلوب عملیاتی مقاوم‌سازی اقتصادی با رویکرد پدافند غیرعامل در سطح سازمان بر اساس مبانی مقاوم‌سازی اقتصادی در ادبیات اقتصاد مقاومتی و تجارب کشورهای جهان
- ۲) ایجاد توانمندی عملی در فراگیران جهت تسهیل مدیریت بحران‌ها و تهدیدهای اقتصادی؛
- ۳) ایجاد توانمندی عملی در فراگیران جهت شاخص‌سازی به‌منظور رصد و پایش مؤلفه‌های مقاوم‌سازی اقتصادی و پدافند غیرعامل اقتصادی در سطح سازمانی، بخشی و ملی؛
- ۴) ایجاد توانمندی عملی در فراگیران جهت تحلیل مسائل اقتصاد ایران و آسیب‌شناسی آن از منظر مقاوم‌سازی اقتصادی و پدافند غیرعامل اقتصادی؛
- ۵) ایجاد توانمندی عملی در فراگیران جهت به کار بردن روش‌های کمی- کیفی و نرم‌افزارهای کاربردی در علم اقتصاد در تحلیل مسائل اقتصاد مقاومتی و پدافند غیرعامل اقتصادی؛
- ۶) ایجاد توانمندی عملی در فراگیران جهت آینده‌پژوهی در زمینه مسائل اقتصاد مقاومتی و شناخت تهدیدهای اقتصادی در سطح سازمان و کلان ملی؛
- ۷) ایجاد توانمندی عملی در فراگیران جهت اجرای مبانی و اصول مدیریت جهادی در زمینه اقتصادی در سطح سازمان اجرایی مربوطه؛
- ۸) ایجاد توانمندی عملی در فراگیران جهت تنظیم برنامه‌های کوتاه‌مدت، بلندمدت و میان‌مدت جهت مصون‌سازی اقتصاد کشور در مقابل تهدیدهای اقتصادی کشور و کاهش آسیب‌پذیری تهدید زا در حوزه اقتصاد؛
- ۹) ایجاد توانمندی عملی در فراگیران جهت ارائه نظام کارآمد مدیریت هوشمند، فعال و سریع و به هنگام مخاطرات و اختلال اقتصادی با منشأ خارجی (دشمن).

نقش رشته

با توجه به اینکه هدف از این رشته، تربیت تصمیم‌سازان، سیاست‌گذاران و تصمیم‌گیران متعهد و متخصص، در سطح ملی- منطقه‌ای و بین‌المللی بوده است، نقش اصلی این رشته، ایجاد بستری مناسب برای تربیت دانش‌آموختگانی است که به دلیل آشنایی با واقعیت‌های حاکم بر رفتار و روابط اقتصادی و سیاسی در سطح کشور و بین‌الملل، این قابلیت را دارا می‌باشند تا در زمینه مسائل سازمانی، ملی و بین‌المللی اقتصادی، خدمات مؤثری را در قالب برنامه‌ریزی و سیاست‌گذاری ارائه نمایند.

دانش‌آموختگان این دوره آموزشی و پژوهشی، ضمن اینکه افرادی متعهد به مبانی انقلاب اسلامی و جمهوری اسلامی ایران و دارای انگیزه خدمت به کشور می‌باشند، خواهند توانست:

- در ضمن آشنایی با ادبیات نظری و تجارب مقاوم‌سازی اقتصادی در ایران و جهان و همچنین ادبیات تهدید و امنیت اقتصادی و اصول و مبانی پدافند غیرعامل و با شاخص‌سازی و پایش مؤلفه‌های مقاوم-سازی اقتصاد در سطح سازمان و کلان ملی، الگوی مطلوب عملیاتی مقاوم‌سازی اقتصادی با رویکرد پدافند غیرعامل را، ارائه دهند و بتوانند با تنظیم برنامه‌های کوتاه‌مدت، میان‌مدت و بلندمدت، راهبردهای کلان پدافند غیرعامل را جهت ارتقاء سطح مصونیت و بازدارندگی، کاهش آسیب‌پذیری، تداوم تأمین نیازهای اساسی و تسهیل مدیریت بحران در مقابل تهدیدهای اقتصادی دشمن، تحقق ببخشند.
- در صورت لزوم، مدیریت بحران‌ها و تهدیدهای اقتصادی را در سطوح سازمانی و کلان ملی، تسهیل ببخشند.
- آسیب‌شناسی مسائل کلان ملی اقتصاد ایران و همچنین سیاست‌گذاری اقتصادی در سطح سازمان را از زاویه اقتصاد مقاومتی با رویکرد پدافند غیرعامل، انجام دهند.
- در ضمن آشنایی با مبانی آینده‌پژوهی، امنیت و تهدیدهای اقتصادی اعم از جنگ اقتصادی، تحریم اقتصادی، نفوذ اقتصادی و ...، توانایی آینده‌پژوهی تهدیدهای اقتصادی در سطح سازمان و ملی را داشته باشند.

- ضمن آشنایی و کسب مهارت در روش‌های کمی-کیفی و نرم‌افزارهای کاربردی در علم اقتصاد، از این روش‌ها به‌منظور رصد و پایش وضعیت اقتصادی و مالی کشور، از طریق شاخص‌های کمی و کیفی نمایانگر وضعیت حال و پیش‌بینی آینده اقتصاد کشور و جهان و تعیین دامنه شاخص‌ها را از سطح مطلوب تا سطح بحران استفاده نمایند.
- در ضمن آشنایی با مبانی مدیریت جهادی در زمینه اقتصادی، انگیزه و مهارت اجرا و فرهنگ‌سازی آن را، در سطح سازمان مربوطه اقدام نمایند.

ویژگی‌های رشته

با توجه به جدید بودن این رشته و ماهیت بین‌رشته‌ای آن، این دوره با رویکردی تلفیقی و میان‌رشته‌ای و با استفاده از علوم مختلف نظیر اقتصاد کلان، اقتصاد سیاسی بین‌الملل، مطالعات امنیت ملی و تهدیدشناسی، مطالعات پدافند غیرعامل، علم مدیریت و سیاست‌گذاری، اقتصاد منطقه‌ای، آینده‌پژوهی و ... به‌منظور آموزش و پژوهش ابعاد مشترک اقتصاد مقاومتی و پدافند غیرعامل که شامل مواردی همچون:

- کاهش آسیب‌پذیری و ضربه‌پذیری اقتصادی
- ارتقاء پایداری اقتصادی
- تسهیل مدیریت بحران‌های اقتصادی
- مقاوم‌سازی و مصون‌سازی در برابر تهدیدات اقتصادی
- تداوم فعالیت‌های ضروری اقتصادی
- تأمین نیازهای اقتصادی مردم

می‌باشد، طراحی و برنامه‌ریزی شده است. لذا ویژگی‌های ذیل برای این رشته قابل احصاء است.

- لحاظ نمودن ابعاد و رویکرد پدافند غیرعامل در رشته مذکور.
- نگاه کاربردی و نه صرفاً تئوریک، به جهت این‌که مخاطبین رشته، کارشناسان و مدیران اقتصادی دستگاه‌های اجرایی کشور هستند.
- ارائه مبانی علمی با رویکرد کاربردی جهت توانمندسازی و اثرگذاری مخاطبین رشته در حوزه کاری خویش و عملیاتی نمودن اقتصاد مقاومتی با نگاه پدافند غیرعامل.
- توانمندسازی مخاطبین با محتوای علمی مناسب و جهت‌دهی جهت نیل به الگوهای اقتصاد مقاومتی در حوزه کاری مخاطبین که می‌تواند در قالب ارائه گزارشات علمی و تلفیق علم و تجربه (استخراج دانش تجربی و ضمنی) و در مرحله نهایی استخراج پایان‌نامه‌های مسئله محور، متصور باشد.

گرچه این رشته، مدیران و کارشناسان اقتصادی دستگاه‌های اجرایی کشور و پدافند غیرعامل را مخاطب قرار داده است، اما به دلیل نیاز کشور به تربیت متخصصین و نیروهای علمی در حوزه اقتصاد مقاومتی و از طرفی ماهیت میان‌رشته‌ای این رشته، این قابلیت وجود دارد که با احصاء برخی ملاحظات در سرفصل‌های این رشته، رشته مذکور در سایر دانشگاه‌های کشور نیز، پیاده‌سازی و اجرا گردد.